

Мирјана Стефановић

„МАЛА ПРОСТОНАРОДЊА СЛАВЕНО-СЕРБСКА ПЈЕСНАРИЦА”
И РУКОПИСНЕ ПЕСМАРИЦЕ СРПСКЕ ГРАЂАНСКЕ ПОЕЗИЈЕ

Између српских грађанских песама 18. столећа и текстова из разних европских књижевности, пре свега, немачке и руске односно украјинске, за које се узима да инкорпорирају битан тип поезије свога доба, постоји врло уочљива аналогија. Читајући сву доступну и познату литературу логично је било претпоставити да је између ових текстова могућна и аналитички проверена сличност. Међу научним прилозима који се баве сличним проблемом односа унутар српске књижевности довољно је упозорити на два рада Радмиле Пешић са овога скупа у којима се говори о односу усмене лирске и српске грађанске поезије, а *Историја српске књижевности барокног доба (XVII–XVIII век)* Милорада Павића разматра једну од појава из тога односа. Овај се рад тематски ограничава на прве Вукове антологије народне поезије: на песмарице из 1814. и 1815. и на рукописне песмарице грађанске поезије до 1815. године.

Многи подаци и многе чињенице у вези са овом темом већ одавно нису спорни. Још у доба устанка (1807–1808) Вук је бележио песме својих познаника¹. 1811. у Кладову „записује стихове својих познаника и пријатеља у неку књижицу, рукописни песеник, какве имају многи уче-

¹ Данас се ови рукописи чувају у Архиву САНУ под бр. 8552/262. О томе пише Радослав Перовић у *Грађи за историју Првог српског устанка*, Београд, 1954. и ове песме штампа на стр. 234–1235. У напомени у вези са овим песмама каже, на стр. 333: „Песме је преписао Вук, судећи по рукопису, несумњиво још у доба Устанка. Један препис Томићеве песме певане у Топчидеру 1808 добио је Бантиш-Каменски приликом свога бављења у Београду исте године (...). Ови Вукови преписи, као и неки други из доба Устанка, а такође и читава мала збирка другом руком преписаних и оригиналних песама углавном из круга тзв. грађанске лирике, сакупљених једним делом вероватно још пре 1813, показују Вукову предиспозицију за сакупљачки рад и означавају једну врсту припреме за нешто касније прикупљање народних песама.”

ни људи у Угарској”². У заоставштини Вуковој налазе се и многи записи, појединачни или у виду свешчица, адеспотних песама. Међу њима је и велика рукописна збирка грађанске поезије Василија Јовановића³. Један „росијски песеник” Вук је понео са собом одлазећи 1813. у Аустрију. А затим, и жеља Л. Мушицког да се записују народне песме, могла је бити само даљи подстрек Вуковом сакупљачком раду⁴. Вук, очито, није „изненада” постао књижевник, о чему још 1958. пише Н. Банашевић. И пре 1814. сакупљао је песме, не само народне. У оставштини његовој су и потврде слутњи да је знао за рукописне зборнике грађанске поезије. Ова чињеница, међутим, не би требало да се тумачи као супротност изјави Вуковој у „Предсловију” да је на наговор Јернеја Копитара саставио *Малу прстонародњу славено-сербску пјеснарицу*. Многи су путокази и пре сусрета с Копитаром постојали са сакупљачким радом у вези. Бечки цензор могао је бити само иницијатор у уобличавању одређене концепције Вуковог записивања. Први резултати угледали су светло дана 1814. и 1815⁵.

Андре Гавриловић је вероватно био први који је указао на однос између грађанских песама и Вукових првих збирки народне лирике: „Да се Вук у мислима својим онда није одвајао од обичног значења таквих песмарица, показује још и то што је у збирку унео *стотину* малих лир-

² М. Поповић, *Вук Стефановић Караџић*, Београд, 1964, 56; в. и Властимир Ерчић, *Karadžićeva školovanja*, Радови Филозофског факултета у Сарајеву, II, 1964, 198.

³ Сви се ови рукописи чувају у Архиву САНУ под заједничким бројем 8552/264.

⁴ В. Боривоје Маринковић, *Прва интересовања Вука Караџића за српске народне песме* [у књизи] Вук Стеф. Караџић, *О српској народној поезији* (за штампу приредио Б. Маринковић), Београд, 1964.

⁵ В. Никола Банашевић, *Како је Вук постао књижевник*, Ковчежић I, 1958, 43–55. Сведочанства има више Б. Маринковић у нав. тексту говори о сећањима И. И. Срезњевског: „Чим је Вук за овако кратко време био кадар да припреми и дефинитивно среди рукопис те књиге [Мале прстонародње славено-сербске пјеснарице], и то управо онда када је тек започињао своју књижевну делатност, јамачно да је за овај посао и одраније морао бити добро припремљен.” Вилхелм Герхард пише да је Вук по доласку у Беч многе песме записао према казивању рођаке Савке Живковић. Прихвативши Копитареве савете „почео (је) да сређује примере из својих богатих забелажака” (в. В. Ерчић, *нав. дело*, 201). О Копитаревим заслугама за усмеравање Вуковог рада говори и Тихомир Остојић у раду *Стогодишњица прве књиге Вукове*, на који ми је љубазно скренуо пажњу Б. Маринковић. Рад је штампан у публикацији Рад и именик Матице српске I, 1914, 6–17.

ских песама, а већих епских само неколико – а то је била одлика и оних уобичајених песмарица у рукопису”⁶. Интересантна и на моменте изузетно жива полемика између С. Матића и Н. Банашевића, у вези и са овим питањима, чак и када је попримала узавреле тонове⁷, ипак није оповргла претпоставку о томе да су народне песме из Вукових првих збирки варијантно већ биле забележене у рукописним песмарицама српске грађанске поезије. Говорећи о песмама „учених људи” у песмарици из 1815. Б. Маринковић се дотиче и ових питања: „Јер на крају, примером „нових пјесама” из друге *Пјеснарице* никаквом се аналогijом не могу разјаснити случајеви песама које је Вук, преписавши их вероватно из непознатих нам грађанских песмарица, унео у прву књигу *Пјеснарице*”⁸. Радмила Пешић указује на погрешна гледања – „статичка” – о Вуковом преписивању из рукописних песмарица⁹; Владан Недић у првој књизи *Сабраних дела Вука Караџића* (Београд, 1964) помно и исцрпно бележи варијантне записе песама у Вуковим збиркама. У зборнику *Српска грађанска поезија XVIII и с почетка XIX столећа* (Београд, 1966) Боривоје Маринковић уз песме из рукописних зборника у напоменама даје и варијантне записе песама из Вукових збирки¹⁰. Сва ова грађа користи се као полазиште за даље претпоставке.

⁶ Андр[ра] Гавриовић, *Песници-књижевници у другој Пјесмарици Вуковој*, Венац, Београд, XIII, 9–10, 1928, 729–735, цитат са стр. 730, подвукао А. Г.

⁷ Светозар Матић, *Вукова Пјеснарица*, Зборник Матице српске за књижевност и језик, VI–VII, 1958–1959, 73–80; С. Матић, *Почеци Вуковог скупљања песама*, Зборник МС за књижевност и језик XVIII/2, 1970, 266–276; Никола Банашевић, *Одбрана Вука Стефановића Караџића од најновијих ружења и куђења*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор XXXI, 3–4, 1965, 260–278.

⁸ В. стр. 250 у тексту Б. Маринковић, *Vuk i 'nove pjesne'*, Савременик X, књ. XIX, 3, 1964, 249–257. В. и Б. Маринковић, *О песмама „учених људи” у другој књизи Вукове „Пјеснарице”*, Ковчежић V, 1963, 45–51. О постепеном појављивању грађанских песама у Вуковим збиркама говори и В. Ерчић, *нав. дело*, 199.

⁹ В. Радмила Пешић, *Грађанске песме међу лирским песмама Вукове збирке*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 2, Београд, 1972, 69–72.

¹⁰ У овом попису не би требало заборавити ни антологију Мирослава Пантића *Народне песме у записима XV–XVIII века*, Београд, 1964. Неки од новијих радова описују управо присуство усмене лирике у рукописним песмарицама грађанске поезије. Зоја Карановић и Марија Клеут у раду *Огледи о једном виду предвуковског бележења усмених песама* (Књижевна историја XVII, 65–66, 1984, 3–30) говоре о присуству народних песама у Песмарици Теодора Добрашевића, Песмарици Јована Николића и Песмарици Георгија Антоновића, а рад Зоје Карановић, *Pesmarica Avrama Miletića i narodno pesništvo* (Folklor u Vojvodini 1,

Кад се погледа које су то песме из Вукових антологијских збирки у виду варијанти¹¹ присутне и у рукописним песмарицама, лако је говорити и о још неким другим сличностима. Све одреда су то љубавне и еротске песме. Изузев три сватовске (бр. 85, 86 и 91 у првој песмарици), како запажа још В. Недић, у Вуковим су првим збиркама „скоро (...) све љубавне и махом сензуалне” песме¹². И рукописне песмарице имају исту физиономију. Већину записа чини иста врста лирских песама. Ако је тачно, а јесте, да је „љубавна тематика (...) прва и најјача спојница народне и народске поезије”¹³, није у томе тешко видети да су концепцијски повезане Вукове ране збирке са рукописним песмарицама. Да се Вук још није могао одрећи такве концепције сведочи и лајпцишко издање *Народних српских пјесама* (1824), које, истина, у наслову више нема одредницу песмарице, али садржи 94 лирске песме из прве збирке и 102 из песмарице из 1815. Из прве су збирке изостављене песме бр. 33, 46, 53, 54, 66 и 100, а из друге – 100 и 101. И Вук и записивачи – аутори рукописних песмарица бележили су песме адеспотно, из чега се не би смео изводити закључак да су песме биле колективног постанка, мада им је тај статус колективног дела омогућавала њихова популарост. Вук је, тако, сачинио песмарицу концепцијски исту са рукописним песмарицама, а и сам је оставио рукописну песмарицу која „situirала (...) svoga autora u kompleks u kome se tada nalazi srpski književni ukus”¹⁴.

Када се Грим одушевљава лирским песмама првих Вукових збирки и када га задивљује „инвентивност њихових почетака, наивна драж дијалога са природом (...) сила осећања, смелост израза”¹⁵, онда се може претпоставити да је српски књижевни укус био у складу са сувременим европским. Грађанске лирске песме су по општем тону, „визији”, стилу сличне народнима. О томе на једном примеру, примеру поезије грађан-

Нови Сад, 1987, 26–37) бележи које је љубавне песме из Аврама Милетића – укупно девет – Вук „скоро све, у варијантним облицима, објавио”.

¹¹ Није прилика сада да се расправља о термину „варијанта”, упућујем стога на рад Светозара Петровића *О превладавању границе међу проучавањем усмене и проучавањем писмене књижевности*, Летопис Матице српске, децембар, 1975, 1007–1020, в. стр. 109.

¹² Владан Недић, *О првој Вуковој пјесмарици, Сабрана дела Вука Караџића I*, Београд, 1964, 367–380. Уп. и први део овог Недићевог рада у књизи *Значења*, ур. Т. Чолак, Горњи Милановац, 1984, 5–14.

¹³ В. Р. Пешић, *нав. рад*, 70–71, где се под народском поезијом мисли на коришћење устаљеног фонда народне уметности речи.

¹⁴ Е. Ерчић, *нав. дело*, 200.

¹⁵ В. Недић, *нав. дело*, 360–380.

ског песника извесног Г. (?) Лазаревића говори В. Ерчић, налазећи сличности Соларићевих и Трлајићевих песама са грађанским и народним. Од најновијих радова који о томе говоре треба издвојити књигу Хатице Крњевић *Lirski istočnici. Iz istorije i poetike lirske narodne poezije* (Београд – Приштина, 1986) у којој се спомињу и Копитареву упути Вуку да Качићеве песме нису народне а и да су таква размишљања, „od značaja za Vukovo prvo pronicanje u suštinske zakone usmenog stvaranja i njihova preinačenja u duhu poetike „na narodnu”. Taj put Vuk je pregledno predočio u ranom pismu Kopitaru, a pojmovi „prostota” i „nevinost” kao odluke [?] „bezhudožnog” stvaranja „po prirodi” i „po osjećanju” nesumnjivi su pokazatelji da je Vuk tada već mislio u kategorijama i terminologiji učenog nemačkog kruga, u duhu onih herderovskih odrednica kojima je Grim okvalifikovao poeziju prve Vukove pesmarice” (238). Позивањем на традицију проучавања књижевног рококоа не би се ни ослабила ни ојачала ова претпоставка. С једне стране, на уму би требало имати чињеницу да до данас није још изграђен систем општеприхватљивих сазнања о индивидуалним квалитетима књижевности 18. столећа. Из збира онога што се о том времену рекло не добија се још увек једнозначан одговор на питање: шта је рококо у нашој књижевности. Наравно да се тиме не доводи у питање постојање рококоа као стила. Становништва се разилазе кад је реч о специфичним проблемима, на пример, о аспектима структуре песничког дела, о духовно-историјским или друштвено-историјским узроцима њихове појаве у 18. столећу, а занемаривање специфичне ситуације рукописних песмарица могло би се плодно заменити питањем о њиховом појављивању у контексту такве националне књижевности каква је српска. Према општеприхваћеним мишљењима развој књижевности у нашем 18. столећу следио је развојну линију великих западноевропских књижевности, понајпре немачке.

Готово сва литература, са тек неколико изузетака, говори о Вуковим епским песмама, о прихватању тих песама у западноевропском кругу и о значају њиховом за представљање властитог народа пред Европом као народа са историјом¹⁶. Лирске песме, међутим, могле би ваљано показати зашто је *Мала простонародња славено-сербска пјеснарица* заинтересовала Европу, чак и када се занемари Вуков податак да му је Копитар пока-

¹⁶ Од најновијих радова издвајам следеће: Ј. Делић, *Вук и традиција*, Књижевне новине XXXIII 725, 1. фебруар 1987, 1 и 8; М. Клеут, *Хердер и Вукова поетика народне књижевности*, Зборник МС за књижевност и језик XXXV, 1, 1987, 25–43. и М. Terseglav, *Teoretične vzpodbude Karadžićevemu folklorističnemu delu*, Zbornik radova XXXIV kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije, Tuzla, 1987, 17–25.

зивао Хердерову збирку, што је у науци представљало сведочанство да је Вук управо под таквим утицајем саставио своју песмарицу. Поређењем поетских записа из рукописних песмарица са песмама из Вукових првих збирки могле би се, онда, даље изводити још неке претпоставке. Кад Хердер каже да су песме народа „израз њиховог срца, слика њиховог домаћег живота у радости и патњи, у брачној постели и на гробу”¹⁷ човеку свиклом да чита грађанску поезију успоредо са Вуковим разним збиркама намећу се извесне асоцијације. Стога се овде наводе илустративни примери.

I

Schnell trat ihr holder Knabe
 Hinzu mit feinem Pfeil;
 Auf, meine beste Gabe,
 Sie werde ihm zu Theil!
 Ein unbezwingbar Streben
 Sei Liebe dir, o Herz,
 Und Liebe sei dein Leben,
 Und Freude sei dein Schmerz.

II

Ой на ове дуге ноћи,
 Ко не љуби црне очи,
 Не пада му сан на очи,
 Већ му пада јад на срце.

III

Љубит' морам, јер сам заљубљен,
 За драгом изгубљен,
 Жалост мен' је обвијена –
 Смрти преправљена.

Све су ово случајно, насумице, узети примери. Први пример је из песме *Das menschliche Herz* коју је Хердер узео из Шилеровог *Алманаха муза* за 1800 (а овде се наводи према издању *Herdes saemmtliche Werke* 15, Штутгарт, 1805, 306), други пример је из Вукове прве песмарице, песма бр. 61 под насловом *Најдуже ноћи*, а трећи пример је из песмарице Максима Брановца (према зборнику *Српска грађанска поезија...*,

¹⁷ В. М. Клеут, *нав. дело*, 32.

ур. Б. Маринковић, песма бр. 67). Неметафоричност лексике у наведеним песмама, и кад се занемари сасвим функционална метафоричност у појединачним еротским песмама, и једноставност синтаксе у њима изазивају утисак да се у овим стиховима говори о нечем природном и поновљивом. Именује се осећањима видљив садржај љубавног јада. Основне мотивске речи су срце, бол и јад–жалост. Лепота девојачка увек изазива жалост у срцу јер није достижна, јер се љубав не реализује. Те кључне речи повезане су међусобним афинитетом и низом комбинаторских поступака. Елементи такве организације кључних речи јављају се готово без изузетка у љубавној поезији наведених збирки (Хердер, Вук, рукописне песмарице), у поезији која је западноевропском кругу позната и под ширим називом анакреонтика. Алфред Ангер говори о више употреба овога термина. Љубавне песме и српском читаоцу омиљеног Биргера, и Глајмове војничке и љубавне песме поседују тај рококо идеал природног и наивног. Са овим су идеалом повезани и многобројни покушаји ових немачких песника да се пева у духу народног = природног. Од Хагедорновог *Хвалоспева Циганину* до Кламер Шмитове *Песме једног Исланђанина* простире се непрекинута линија оваквог певања. Слути се да се и минезенгерски поступак – а и ови се песници сматрају народним певачима јер су поштовали принцип „једноставности и наивности”¹⁸ – одвијао у истом тону. При том не би требало сметнути с ума да су многе песме Хагедорна, Глајма, Уца, Лесинга (из *Маленкости*) или Вајса спеване у народном духу и у лакој и лепршавај мелодији¹⁹. Кад се пажљиво прочита корпус Хердерових и Вукових раних збирки човек је све склоннији да више сличности проналази између српских грађанских песама и песничких записа код Хердера. Хердерова збирка немачких песама управо поседује више разумевања за рококо-лирику у коју поред љубавних песама улазе и глајмовске „*scherzhafte Lieder*”²⁰.

Зато се не би могло рећи да су Вуку сметале грађанске песме због садржине. Вероватно је језик њихов утицао на то да их одбацује или прећуткује. Могуће је да је то био разлог зашто је запостављао записе

¹⁸ В. К. W. Ramber, *Einleitung in die Schönen Wissenschaften*, Leipzig, 1756. Од Рамбера и потиче схватање о „природности, једноставности и наивности” код минезенгера, о чему он говори поводом Глајмових *Scherzhafte Lieder*.

¹⁹ Из опуса ових песника развиће се немачки романтизам. Уосталом, већ код Шилера, којег је Уц необично поштовао, налазе се, нарочито у *Антологији за 1782*, овакве песме. А и млади Гете је израстао из такве поезије.

²⁰ У те се песме прибарају и варијације на исту тему. На пример, у рукописним песмарицама записана је, о чему је већ писао Т. Бекић, Лесингова песма *Die Türken*, а варијанта те песме постоји и код К. Ф. Вајса, *Der Türke*.

народних песама из рукописних песмарица иако их је познавао. Знати да је у питању исти укус и свесно о томе говорити у предговору песмарици, увидети да је реч о истом интимном казивању истих поетских мотива, о истом живом и непосредном певању, све то перципирати, наводи на помисао да је лако било Вуку да се обрати читаоцима у предговору својих збирки 1814. и 1815. Исто као што је рани Мушицки ушао у рукописне зборнике српске грађанске поезије својом љубавном поезијом а не псеудокласичном, исто је тако Вук баш ту рану поезију изабрао за другу своју збирку. Ма који га разлози навели на то, никако се не би могло рећи да је то учинио зато што је имао вишак непопуњених табака. Биле су то песме истога поступка које су у хердеровском духу записиване по Европи. Кад Теодора Петровић још 1938.²¹ напише да су у питању две концепције и два схватања књижевности, једно Рајићево а друго – оног раног Мушицког који је почео да сакупља народне песме, то би се запажање данас могло преформулисати у констатацију да је једно време до Вука а друго је Вуково у времену 1814. Писан са друкчијим намерама, концепцијски и тематски различит од овога излагања, рад М. Мојашевића *Доситеј и Вук у односу на нашу и друге европске књижевности*²² може овде да послужи и за неке друге, даље, претпоставке. Тачно је да Доситеј „показује Србима какав је образован човек и шта је он створио”, а да Вук показује „какав је природан човек”, али се обе ове концепције уклапају у процес настављања истим путем. Нема лома између њих као што има раскида с традицијом Ј. Рајића. Вуковско и доситејевско схватање књижевности у основи је и сувремене грађанске културе Срба у Угарској о чему је писао М. Богдановић²³.

Немачке антологије из 18. столећа, немачке песме из Хердерових збирки показују исти тип поезије негован и сачуван у Вуковим ранијим збиркама и рукописним записима српске грађанске поезије. Готово чулна жудња за уживањем, духовито живи стихови, „ведра покретљивост чула и духа” (Ф. Мартини) и враголања су израз лирике анакреонтичара. Језик „се одрешило, постао гибак, одгајан за ритмичку музикалност и двосмислено, увијено враголанство” (Ф. Мартини). Песници који су неговали такве теме и такав израз, окупљени у песничке кружоке, заступљени су и у Хердеровим збиркама *Народних песама*. Још 1773. у

²¹ *Мушицки и наша народна песма*, Прилози проучавању народне поезије V, 1, 1938, 29-43.

²² Рад је штампан у књизи М. Мојашевића *Немачко југословенске културне везе*, Београд, 1974, 5-9.

²³ В. Књижевност XLII, књ. LXXXIV, 1, 1987, 185-193, нарочито стр. 186.

расправи *Извод из преписке о Осијану и песмама старих народа* Хердер говори о томе да мора бити да постоји богата традиција неконвенционалног песништва, оног типа поезије које није засићено укоченом и књишком поезијом која би мирисала на пудер и лојане свеће. *Гласови народа*, постхумно издата Хердерова књига, чини се да има оправданији наслов од његових лајпцишких збирки из 1778. и 1779 (*Народне песме*), јер се у њој уз међународно фолклорно благо налазе и стихови Дантеови, Шекспирови, одлоци из *Осијана* и поезија савремених немачких песника (међу њима К. Ф. Вајсе, В. Л. Глајм, Г. А. Биргер, Ј. В. Гете). У тој је збирци записан и верификован тип лирике интимне и личне, еротика је у њој непосредно доживљена, природа је „огледало душе” а не тек инвентар песничке топике²⁴. Кад Гете истиче да су све животне појаве за ствараоца једнако вредне, јасније би онда могло бити зашто су Вук и грађански песници бележили и еротске песме. Реч је о укусу тога доба. Кад се и установи да је исти тип поезије негован у рукописним песмарицама и Вуковим раним збиркама, онда ипак не би требало заборавити чињеницу да Вук и поред тога што га је познавао, корпус грађанске поезије није користио за своје збирке. Можда је разлоге за ово „одбијање” наш Тршићанин налазио у Хердеровим списима у којима се одваја поезија за „*Schulmeister, Küster, Halbgelehrte und Apotheker*” од „*Volksdichtung*”. Прихватани су само песници који су стварали песме, најчешће певане, које су значиле традицију²⁵. Такав „*Volkspoesie-Programm*” негују и Вук и рукописне песмарице. Има наравно разлике у традицијама (вуковске и грађанске песме): грађански су песници неговали и још један тип поезије, тип „*Baenkelsang*” који се ширио преко летака и рукописних збирки. Луке Милованова *Onum* има највише примера из ове поезије, Гелерта и Биргера, као и из немачких календара. Српска грађанска песма користи иста средства као и Биргер: рефрен, алитерацију, елизију, паралелизме, каткад и формуле црквене песме. Биргеровска песма могла је бити онај тип поезије који је широко био прихваћен и код Срба у Угарској. Кад се каже да Вукове ране збирке и рукописне песмарице бележе популарне песме, онда се на уму има јасно тумачење речи „*Volkspoesie*”, наиме, да није реч само о усменој песни, народној песни. За разлику од Хердера,

²⁴ „Svoju estetičku teoriju, koja obuhvaća i poetiku spontanosti (...) ostavio je Goethe u eseju „Po Falconetu i o Falconetu” (1776), koji je jedan od najsugestivnijih programskih spisa evropskog antiklasizma, temperamentan nagovještaj modernog umjetničkog egalitarizma u pristupu ljudskom iskustvu” (В. Жмегач, *Нјемачка књижевност*, Заргеб, 1986, 65).

²⁵ Хердер каже: „(...) also sangbare und deswegen tradierbare Texte, die als Ausdruck des Charakteristischen der väterlichen Tradition” (*Sämmtliche Werke*, V, 160).

за Биргера је у дидактичном смислу остала народна поезија као „поезија учених за народ”²⁶. Управо је Хердер, проглашавајући их „неуметнички-ма” песме „старих и дивљих народа” полемички издигао изнад уметничких производа савремених грађанских поета и тако у Биргеру пронашао свог гласноговорника.

Поетика књижевних врста 18. столећа, од Готшеда до Хердера, ма како занимљива, у овом би тренутку одузела драгоценог простора. Зато се укратко треба зауставити само на лирској поезији. Уочљиво је да се поред термина за високу уметничку форму – овде – паралелно употребљава и термин „певана песма” („*Lied*”). Генерално, све до краја 18. столећа, и код Хердера наравно, називи „ода”, „певана песма” и „лирска поезија” остају једнаковредни, међусобно измењиви термини.

И у оквирима метричких решења могу се суочити неке разлике између стихова у Вуковим и рукописним песмарицама. Стих и строфа српске грађанске поезије, по свом типу и по својој употреби, блиски су песмама у Хердеровим збиркама. Грађанске песме су римоване, најчешће у катренима, и певане. Стих грађанске песме је силабичкотонски, настао комбинацијом усмених силабичких стихова. Српска грађанска поезија нема живот самосталне традиције као што га не поседује ни усмена књижевност. Однос симултанитета који контекст књижевног система одржава међу традицијама и донекле изразитије суделовање партикуларних поетика стварају ону мрежу синхроних релација која помаке с једног типа интересовања на други тип чини лакима и која докида специјалистичку везаност за један тип стваралаштва. То се управо догађало у просторима српске књижевности на примерима раног Вука и српских грађанских песмарица. Анализа начина на који се ова аналогија успостављала по-

²⁶ Цитат из Биргера наводи се према књизи Horst Albert Glaser, *Deutsche Literatur. Ein Sozialgeschichte*, 4, Хамбург, 1980. О појму популарности код Биргера расправља Герхард Курц у истој књизи: „In der zweiten Abhandlung „[Von der Popularität der Poesie]” schreibt Bürger: „Popularität eines poetischen Werkes ist das Siegel seiner Vollkommenheit” Hier nimmt Bürger den allgemeinen Volksbegriff zurück; Volk wird als das gebildete Volk verstanden, der ungebildete Pöbel wird ausgeschlossen. (...) Popularität fungiert nur als Bestätigung der künstlerischen ‚Vollkommenheit’” (257). Човек је ипак дужан да напомене да се бавио односом који је маргинално спомињан у нашој науци. Анализирајући однос српске уметничке поезије и српских народних песама уочио је Д. Живковић занимљиве везе међу њима. Простор не допушта детаљну анализу ових занимљивих поставки, па се стога само упућује на овај рад. В. Д. Живковић, *Шилеровска и хердеровска концепција поезије и Вукова борба за народни језик*, Европски оквири српске књижевности I, Београд, 1970.

казује, међутим, да су се наши грађански песници понашали као субјекти. Од својих узора преузимали су оно што је већ и код њих било неиндивидуално, имперсонално. А, с друге стране, и у условима максималне изложености тим – страним – „утицајима” знали су да сачувају темељне специфичности властите књижевности. Стилски и структурални ниво ове књижевности, укључујући неизоставно и поетски корпус рукописних песмарица, зато с правом треба проучити.

* Рад је претходно објављен у зборнику
Научни састанак слависта у Вукове дане, 17/4, 29–38.